

LJUBEZENSKI FOTOGRAFSKI MOTIVI NA RAZGLEDNICAH

Razglednice s 'kičastimi' ljubezenskimi motivi kot predmet znanstvenega in muzeološkega proučevanja

ALEŠ GAČNIK

Nemara se bo komu zazdelo paradoksalno, da se v omenjenem biltenu piše tudi o sporočilnosti fotografije skozi razglednice in povrh še "kičaste". In kje je lahko tovrstna (re)produkcija bolj inovativna in po svoje kreativna, kot na področju ljubezni in erotike?! "Kičaste" ljubezenske razglednice v redu, toda zakaj v muzejih? V sodobnem, razvitem in civiliziranem svetu muzeji niso le varuhi materialne civilizacije človeštva, spomini na človeštvo, temveč tudi centri za socialno in kulturno akcijo, centri neformalnega izobraževanja, skratka, generatorji kulture v najširšem pomenu besede. Nekdanja usmerjenost muzejev prehaja od elitizma k najširši publiki. Vrata sodobnih muzejev so na stežaj odprta vsem etničnim skupinam, socialnim slojem, različnim generacijam, tako "normalnim" kot hendikepiranim. Redefiniranje muzejev pripelje tudi do tega, da predmet muzejskih razstav niso le kuriozitetne visoke umetniške in estetske vrednosti, temveč tudi vsa tista produkcija oz. tisti del zgodovine, ki ga vse do sedaj nismo raziskovali oz. smo ga vede ali nevede spregledali. Poslanstvo muzejev ni le v tem, da zanamcem ali nam samim razlagajo zgodovino ali sedanost le v superlativih in skozi največje dosežke nekega naroda, temveč tudi, da nas opozarjajo na navidez nepomembne in obrobne teme iz našega vsakdanjega načina življenja. Muzeji so neke vrste ogledala družbe, ki pomagajo ljudem razmišljati o njih samih ter jim poskušajo najti odgovore na najbolj fundamentalna vprašanja človeštva.

V Pokrajinskem muzeju Ptuj želimo v letu 1994 realizirati velik muzejski projekt "Črna luknja, beli klin" (Erotika na Štajerskem). V ta namen smo v letu 1990 ustanovili in formirali "Interdisciplinarno sex delavnico", sestavljeno iz skupine strokovnjakov različnih znanstvenih disciplin, ki se na specifične načine ukvarjajo s tematiko ljubezni, erotike itn. Ker bo projekt izhajal tudi iz analize te tematike v slovenskem filmu, gledaliških projektih, slikarskih in kiparskih upodobitev, raziskave umetniške fotografije in opusa poklicnih ter amaterskih fotografov, se mi je zdela analiza razgledničarstva nujna ter hkrati velika draž. Le-ta se bo dotikala tako analize kvalitetnih veliko in maloserijskih umetniških izdelkov, kot tudi tiste cenene, t. i. "banalne" in "kičaste" produkcije.

Razglednice z ljubezensko in erotično motiviko lahko delimo kronološko, po fotografski ali risani motiviki, po tehniki izdelave itn. V tem prispevku se omejujem le na "kičaste" razglednice od petdesetih let tega stoletja naprej pa vse do danes, ki imajo za svojo osnovo fotografijo.

Tovrstna produkcija je bila v Slovenijo "uvožena" iz južnejših republik nekdanje Jugoslavije, kar ne omaja pomena tovrstnega raziskovanja v današnjem času in na

našem prostoru. V obdobju nerazvite telekomunikacijske infrastrukture po drugi svetovni vojni je bila korespondenca skoraj edini možni način komuniciranja med ljudmi na daljavo. Največji razmah tovrstne produkcije sega v obdobje šestdesetih let tega stoletja in je najtesneje povezan s služenjem vojaškega roka. Biti vojak, ki služi domovini, je bilo ena od najpomembnejših opravil takratne mlade YU generacije. Čas prestajanja vojaščine pomeni za večino mladih fantov prvo daljše slovo od staršev, žene ali dekleta, prijateljev itn. Za večino pismenih predstavlja "čas služenja" obdobje najdinamičnejše korespondence v življenju. Le-ta je najintenzivnejša med vojaki in dekleti.

Ljubezenski fotografski motivi in kvaliteta te produkcije odgovarja takratnemu povprečnemu okusu in mentaliteti mladega vojaka JLA. Ker je ta neizčrpen opus izrazito jugoslovansko usmerjen, težko govorimo o specifično slovenskih posebnostih. Le-te bi morda našli v primerjalnih raziskavah med nekdanjimi YU republikami in narodi, ob primerjavi slovenske mentalitete in okusa z "jugoslovanskim", o vplivu tovrstne industrije kiča na domačo produkcijo ipd.

Razglednice, kot vir in predmet znanstvenega raziskovanja, me zanimajo predvsem po vsebinski/tematski plati in ne po tehnični oz. tehnološki. Analiza

fenomena "kič" ljubezenskega razgledničarstva poteka na več nivojih: Dpotom analize scenografije in ambientov (studio - "narava") za starejšo tovrstno produkcijo je značilno, da je skoraj izključno narejena v naravnem okolju, v "romantičnih" ambientih, kot npr.: pred okrasnimi grmi, pod cvetočimi drevesi, med nasadi rož, na travnikih in žitnih poljih, ob jezerih, potokih, obalah rek in morij, pred kulturnimi spomeniki, "dobrimi" avtomobili in motorji itn.); -analize svetlobe, ki jo v grobem lahko delimo na naravno, umetno, mešano in umetno dodano (romantičnost in erotičnost atmosfere se želi doseči s svetlobo sončnega zahoda, sijem sveč, umetno dodanimi mavricami ipd.); -analize ljubezenskih in erotičnih razmerij med moškimi in žensko, ki delujejo zaigrano emocionalno oz. gre za "golo" poziranje brez vsakršnih emocionalnih vibracij. V grobem lahko razločimo med modeloma pet načinov razmerij: fotografiranci med seboj ne komunicirata niti fizično in niti s pogledom (moški in ženska sta v funkciji emocionalno očiščenega objekta kot predmeta fotografovega interesa), potem držanje za roke, objemi, "fatalni" pogledi, poljubi oz. priprava na poljub.

Kljub številnim definicijam kiča, se distanciram od estetskega vrednotenja kot enega izmed možnih kriterijev, ki je nemara še najmanj zanesljiv, zato tovrstno produkcijo kot predmet družboslovnega in muzeološkega raziskovanja obravnavam predvsem skozi pragmatško analizo ikonografije ter skozi analizo fenomena "kič" - razgledničarstva z ljubezensko tematiko. Skratka, fotografija sama po sebi ne more biti "kičasta", šele uporaba (aplikacija) fotografije, v našem primeru za razglednico, naredi iz fotografije "kičast" izdelek.

Poleg vsebinske analize me zanima tudi distribucijska mreža. Še danes lahko najdemo tovrstne razglednice v precej velikem številu zlasti v krajih, ki so bili centri vojaščine. Največ takšnih razglednic na enem mestu sem našel v Slovenski Bistrici. V večjih slovenskih mestih (Ljubljana, Maribor, Celje...) na takšne razglednice naletimo le v manjših trafikah in še to čedalje težje.

Ob analizi razglednic se lahko konfrontiramo z modnimi trendi in image-i v nekdanji YU, z vplivi mode, televizije in sex simbolov na razvoj "kičastih" razglednic z ljubezenskimi in erotičnimi motivi ipd.

Predmet raziskovanja so ob prodajalcih tudi kupci teh razglednic. Preko analize nakupa razglednic poskušam identificirati oz. okarakterizirati kupca. Kakšni ljudje, s kakšnim svetovnim nazorom jih kupujejo in zakaj? V nekaterih primerih se lahko soočimo z razglednicami, ki jih "odlikuje" izredno slab fotografski kader in zanič tisk, nemogoča scenografija, neumna poza fotografirancev, po najbolj tolerantnih kriterijih lepega in erotičnega - grdi modeli. Skratka, to so izredno diletantsko narejene razglednice brez najmanjše domišljije in ideje, razglednice ob katerih ti zastane dih, ko ne moreš verjeti, kako lahko ravno takšna razglednica postane tržno blago in medij. Za koga? Ob takih primerih, ki so sicer redki, sem postavljen ob zid, ne samo jaz, temveč nasploh družboslovna znanost. Znanost v takih primerih enostavno odpove oz. si z njo ne moreš nič več pomagati. Morda bi lahko našel tovrstne odgovore v mejnih znanostih, okultizmu ipd.

Razglednic z ljubezenskimi motivi niso kupovali le vojaki, čeprav so bili ravno oni največji potrošniki teh dobrin, temveč tudi civilno prebivalstvo. Za raziskovalce je še posebej zanimivo, da so se zaloge teh "kičastih" razglednic v nekaterih trafikah po Sloveniji ohranile vse do danes. Temu je po eni strani najverjetneje botrovala nekdanj izredno velika produkcija z velikimi zalogami ter po drugi strani presenetljivo pomanjkanje novih podobnih razglednic.

V devetdesetih letih zasledimo serijo "sodobnih" slovenskih razglednic z ljubezensko ikonografijo, ki se od nekdanjih razlikujejo le po boljšem tisku in grafičnih kulisah s srčki ali zvezdicami, barvnim robom okoli fotografije ...

Predvsem v zadnjih letih smo lahko pričala veliki "piratski" produkciji razglednic, katerih osnova je umetniška in dokumentarna fotografija. Fotografski objektiv najpogosteje beležijo fatalne poglede med moškim in žensko, strastne poljube ali priprave na poljub, pogosto pa je v središču fotografovega interesa svet otrok, ki želi posnemati odrasle. Predmet teh razglednic postajajo tudi atributi ljubezni, erotike, ženskosti (žensko oprsje zamenjajo velike melone ipd.).

Kljub vsemu ostaja pomislek, zakaj je slovenska založniška in samozaložniška produkcija ravno na področju kvalitetnih ljubezenskih in erotičnih razglednic tako skromna in to ob dejstvu, da imamo veliko število kvalitetnih fotografov, ki se ukvarjajo s tovrstno tematiko. Ilustrativnost primera nam lahko potrjuje domnevo, da je razgledničarstvo z ljubezenskimi /erotičnimi fotografskimi motivi predmet marginalne kulture in ekonomije.

Tudi takšna, na videz zelo banalna tematika, je lahko izredno dober vir in predmet znanstvenega raziskovanja. Tovrstna produkcija na slovenskem trgu rapidno pojenjuje in naš desetletja zvest marginalni sopotnik ("kičasta" razglednica z ljubezensko motiviko) postaja rariteta, ki izginja tudi iz naše zavesti. Zato morajo muzeji kot institucije, ki se ukvarjajo z varovanjem in promocijo naše kulture, poskrbeti, da vsa ta dediščina, kakršna koli že je, ne potone popolnoma v pozabo.

KUSTOS V KS

TANJA ROŽENBERGAR

Ob besedi kustos ali kustodinja si preprost krajan po vsej verjetnosti predstavlja vse prej kaj drugega (npr. dinosavra ali kakšno drugo podobno pošast), kakor pa zavzetega varuha kulturne dediščine.

Tako varuh kulturne dediščine opazuje svet okoli sebe in v manjši vasi opazi staro, leseno oglasno tablo iz povojnega obdobja, z izrezanim znakom Triglava, petok-rako zvezdo in oznako OF na vrhu. Takšna tabla je danes na terenu zelo redka in